

BOJICA

LIST ZA KULTURU
I UMETNOST *

111-112

ŽIVI OKTOBAR

Jubilarni dan kojima se obelježava poluvekovno rastojanje sadašnjeg sveta od prelomnog trenutka moderne svetske istorije ponovo su razbukitali sve ispoljavane ili pritažene političke, ideološke, naučne, emotivne i druge projekcije o Oktobru 1917. godine. I to svuda, na svim stranama, u svim kutovima ove naše planete. Sigurno je da nema pokreta, grupe ili pojedince, uključujući na bilo koji način u politički život, koji bi mogli biti ravnodušni ovih dana. Svi oni duboko doživljavaju jedan trenutak istorije koji je postao trajanje, trenutak prošlosti koji umesto da se udaljava i gubi, stalno obnavlja svoju prisutnost, ranije kao i danas a sutra i u sagledljivoj budućnosti „nesumnjivo, uvek i sve više. To je samo jedan znak i nova potvrda dubokog smisla, besprimernog i neprocenljivog dejstva najvećeg prevrata u ljudskoj istoriji uopšte. Bez obzira da li saznanje te činjenice ispunjava jedne ljude radošću, nadom i optimizmom ili, pak, druge ljude strahom, beznačajem i pesimizmom — svaka projekcija jubilarnog Oktobra podjednako potvrđuje samovoljivost istorije. Ona, naime, odmerava mesto i značaj pojedinih sopstvenih točkova, zbivanja i događaja; ona sve postavlja na pravo mesto; ona određuje šta je suštinsko i nužno, a šta je pojavno i slučajno; ona pokazuje šta je sitno i efemerno, a šta je epohalno i trajno.

Oktobarska revolucija označava dovršenje dela svih ranijih socijalnih bitaka koje su se vodile u svim delovima sveta gde su se razvili, održavali i propadali određeni društveni procesi. Spartakov ustanak u rimskoj državi i početke evropske vladavine civilizacije u Rimskoj imperiji, seljačke bune protiv feudalnog ugnjetavanja (Pugačova i Stjenke Razina u Rusiji i Matije Gupca u našoj zemlji, na primer), francuska buržoaska revolucija 1789. godine, ustanak pariskih komunara u prošlom veku, i bezbroj drugih poduhvata potlačenih ili progresivnih klasa i slojeva — dobili su svoj epilog. Ali, isto tako, Oktobarska revolucija označava započinjanje dela svih kasnijih revolucija i raznih drugih oblika socijalnih borbi u savremenom svetu. Kineska revolucija koja je tokom nekoliko decenija uspjela da razbije okvire jedne drvene i visoke kulture koja je kao konzervirana trajala hiljadama godina u najvećoj zemlji sveta, naša revolucija na ovim malim ali istorijski značajnim, vetrometnim balkanskim prostorima, revolucija na ostrvu Kubi u zapadnoj hemisferi i niz drugih i drukčijih preobražaja — dobili su svoj prolaz. Tako je Oktobar 1917. godine postao ne samo međaš između dva društvena poretka u Rusiji nego i prekretnica od eksploatorskog ka neeksploatorskom društvu uopšte, a posebno oblik prelaza od kapitalizma ka socijalizmu. Tako se pokazalo u najvećoj meri da je ova revolucija i najtemeljnija i najdalekosežnija.

Prva socijalistička revolucija nije izvršena samo zahvaljujući dejstvu objektivnih činilaca, ali ni prema unapred postavljenoj shemi. I pored svog značaja i domašaja, usledila je čak suprotno predviđanjima osnivača naučnog socijalizma Marksa i Engelsa: umesto u nekoj visoko razvijenoj zapadnoevropskoj zemlji, izbio je u zaostaljoj Rusiji. Pa ipak, to nije bila ni slučajnost ni neka „greška“ istorije. Stavivši sve do sada izvedene socijalističke revolucije izblu u relativno nerazvijenim zemljama. Taj prividni paradoks mogao bi se objasniti samo time da postoji istorijska nužnost izvršenja socijalističke revolucije da bi se te zemlje izvukle iz zaostalosti i izjednačile sa visoko razvijenim kapitalističkim zemljama, ali istovremeno razvile socijalizam kao istorijski viši društveni poredak u svakom pogledu. Onda su proistekli i ogromni zadaci i džinovske teškoće, koji inače ne bi postojali da su najrazvijenije kapitalističke zemlje prve prešle na kolosek socijalističkog razvika. U svakom slučaju nastalo je istorijsko iskustvo da socijalizam ne može biti samo rezultat objektivnog i ekonomskog samotaka kao takvog, ali ni rezultat samo subjektivnog i političkog delanja.

Upravo to iskustvo proverava se sve više u svakom revolucionarnom činu, kako teorijski tako i praktično, tokom teških decenija u sveukupnom procesu iz-

Kada sam došao Vladimiru Iljiću, vratarka mi je strogo kazala: „Dobro obrišite noge“. Zar je ona znala ko je njen stanaš? Zar je knežev iz kafane na Orleanskoj aveniji znao da će o gospodinu koji naručuje krišku piva, osam godina kasnije govoriti ceo svet? Zar su posetici biblioteke i štiti li da će taj čovek koji marljivo ispisuje iz knjige cifre i imena — promeniti tok istorije, i da će u njemu pisati desetice hiljada ljudi na svim jezicima sveta? A zar sam i ja, koji sam sa strahopostojanjem gledao Lenjinu, mogao zamisliti da je preda mnom čovek za čije će ime i rad biti vezano rađanje nove ere u istoriji čovečanstva?

Nikada neću zaboraviti četiri noći pre Lenjinove sahrane, kada se Moskva oprala sa Vladimirom Iljčevim. Bila je strašna čišća, po trgovima su gorjele vatre. Ulazeći u Dvoranu stubova, odrasli ljudi, bivši borci Crvene garde, plakali su kao deca. Događilo se čudo: u toku te četiri noći otvoreni se knjige iste rje; one što je još nedavno izgledale nestabilna novinska hronika, odjednom je postalo granit. Svi su shvatili šta je Lenjin stvorio.

Vladimir Iljić se odnosio prema drugovima u životu jednostavno, demokratski i saosećajno. On nije smeo čak ni bezobrazna dešeta... Takvom jednostavnošću su obdareni samo veliki ljudi. I misleći o Lenjinu, često sam se pitao: možda je stvarao velikom čoveku kult ličnosti tuđ i čak neprijatan?

Lenjin je bio veliki i vrlo složen čovek. U burnim danima građanskog rata Lenjin je, posle Betovenove sonate koju je odsvirao isaj Dobrovolju, rekao Maksimu Gorkom: „Ne znam ništa lepše od „Apostolona“ i mogao bih da je slušam svaki dan. Čuderna, nezemaljska muzika, ja uvek sa ponosom mislim, možda i naivno: eto kakva čuda mogu da stvaraju ljudi!“ I žmirajući dodao je neveselo: „Ipak ne mogu često da slušam muziku, deluje na nje, čovek poželi da govori nezne gluposti i da ljude mljuje po glavi — ljude koji živeći u takvom prijavom paklu mogu da stvaraju takvu lepotu. A u naše dane čovek ne sme nikog mlivati po glavi, ruku će mu otkinuti, treba tući po glavama, bez milosti tući, mada smo mi po svom idealu protiv nasilja nad ljudima. Hm, hm, — dvovalski tešak zadatak.“

Ja sam naveo ovaj dugi citat iz uspomene Maksima Gorkog zato što je najpristupniji vesan sa mojim životom, mojim mislima — ali tre ba upotrebiti drugu zamenicu: sa našim vekom i našom sudbinom.

10-7504999/1

Ilija ERENBURG

gradnje socijalizma, koji je odavno već prerastao u svetski proces, iziskao iz granica pojedinih zemalja i pokreta, organizaciono-institucionalnih okvira snaga koje su neposredno i formalno opredeljene za socijalizam, oblika svesti kojim se definišu bliži i dalji socijalistički ciljevi. Ali, kapitalizam je još uvek snažan ne samo u pojedinim zemljama nego i u svetskim razmerama. Otuđa proistigo mnogi sukobi, protivrečnosti i dileme u savremenom čovečanstvu. Jer, to su egzistencijalna pitanja određeni država, naroda, klasa i slojeva, a nadasve svakog čoveka kao delatnog i svesnog bića. Nesumnjivo je samo sledeće: socijalizam je stalno rasao, jačao, postajao autentičniji; i pored svih teških iskušenja koja su pratila njegov uspon, njegove trijumfe i za sve ljude sveta izgledniju perspektivu. Istorija mu je odredila karakter one društvenono — ekonomske formacije koja smanjuje i prevazilazi kapitalizam. Sleđstveno tome, objektivno i subjektivno teče drama savremenog čovečanstva na svetskoj pozor-

nic pred oćima običnih ljudi koji su istovremeno njeni akteri. Ne treba, međutim, zanemarivati osnovnu stvar: prvim koracima u stvaranju socijalizma ne može se stići u fazu visoko razvijenog socijalizma; isto tako, daljim koracima koji su već učinjeni u nekim zemljama ne ostvaruju se definitivna stanja, od kojih se ne može ići napred u razviku socijalističkih društvenih odnosa. Pri tome, značajno je i to da različiti uslovi i osobnosti pojedinih zemalja izazivaju različite oblike u puteve koji, međutim, imaju istu suštinu i krajnje rezultate.

Ono što bitno karakteriše socijalizam toliko je upetljivo da zaista nije teško baš to zapaziti, kako u realnosti tako i u odgovarajućim programskim orijentacijama avangardnih političkih snaga. Samo oni koji su opterećeni nekim predrasudama — na žalost različitim, čestim i duboko ukorenjenim, — nisu u stanju ili neće to da vide. U ekonomskoj sferi postoji društvena svojina na osnovnim sredstvima

proizvodnje kao negacija privatne svojine koja je u kapitalizmu i prethodnim društvenim procesima bila temelj klasne podelje i eksploatacije; postoji novi privredni sistem, novi principi njegovog funkcionisanja i smanjen tempo privrednog uspona, itd. U političkoj sferi postoji vlast radničke klase i radnog naroda, koja se vrši preko države i prava „a uticaj mase se ostvaruje i preko avangardne političke organizacije i ostalih oblika organizovanja, itd. U sferi kulture afirmišu se nove vrednosti koje su odraz idejnih, moralnih i drugih osobnosti stremjenja prema socijalizmu.

Sve je to apsolutno jasno inaugurisano Oktobrom, deom i mišlju snaga koje su izvevale odgovarajuće tekovine. Te tekovine su opšti okvir i osnova ogromnog aktivizma i stvaralaštva, nevidenog i nemogućeg u ranijoj istoriji. Ali, upravo zbog toga da bi se socijalizam stvarno razvio neophodni su stalni napori da se uklone sve naslage prošlosti, ostaci ranijih klasnih odnosa i struktura. Istovremeno moraju se postavljati zapreke svemu što može ugroziti najuspešnije napredovanje socijalističkim putem, ali i stvarajući uslovi na osnovu kojih će se otklanjati opasne deformacije, a pre svega birokratske. Snaga socijalizma sastoji se u tome što uvek ima i nalazi sopstvena sredstva koja su podobna da se prevaziđu izvesne krize, zastoji i slabosti. Jer, ne treba gajiti iluzije da sve jeste i da može biti savršeno. Ogromni uspehi nemogući su bez propratnih promašaja. Jednom uspostavljene organizaciono-institucionalne forme i načini delovanja proveravaju se kroz

U autentičnim tekovinama Oktobra sublimirane su i stvarno i simbolično, sve osnovne mogućnosti i dostignuća radničke klase i svih progresivnih ljudi. U njihovoj viziji — rasterećenoj od metafizičkih primesa — o jednakosti i slobodi kao osnovnim pretpostavkama i vrednostima organizovanja društvene zajednice sahranjen je realni humanizam. To znači da se u skladu sa postojećim uslovima teži uklanjanju svih privilegija, svakog ugnjetavanja, pretvaranja ljudi u stvari kojim manipulisu moćnici po sopstvenoj volji. Za humane odnose među ljudima neophodni su uz materijalno-ekonomske i političko-organizacione i idejno-kulturni preduslovi, a to se najbolje postiže spajanjem uloge proizvođača i upravljača. Stvarna socijalistička demokratija i samoupravljanje svojim razvijanjem pružaju sve više mogućnosti da se to postigne. Jer, ljudsko dostojanstvo socijalizam može i treba da sve više uzdiže i obezbeđuje. Staviše, neki optočevčanski ideali koje su na neki način izražavali svi veliki i progresivni mislioci, svi vidovi pozitivno pregalaštva i stremjenja ranijih i sadašnjih generacija, spajaju se sa onim što čini veličnu Oktobra. Ukoliko je revolucionarno stvaralaštvo u praksi i misli potvrđeno Oktobrom. Odatle izviru, svuda i uvek zrače i inspirišu ideje o najdubljim i najdalekosežnijim preobražajima društva, njegovog pretvaranja u sve humaniju zajednicu.

Zato svi ljudi kojima je stalo do društvenog progressa, a pogotovo oni čije društveno biće pripada socijalizmu, koji osećaju i cene pozitivne strane ovog društvenog poretka, (ono što on jeste i što može biti), svom ponosu zbog revolucije u sopstvenoj zemlji priključuju ponos s onim što je smisao Oktobra. Zanimljivo je sociološki fenomen da se kasnije generacije i svi pojedinci jednog naroda zajedno ponose najvećim revolucijama koje su se zebile u prošlosti odnosa naroda, jer su tek one prave korisnici plodova koje donose ove skokovite i uvek dalekosežne promene u društvenoj strukturi. Iako smo još suviše blizu Oktobra sasvim je jasno da su to bili istinski „zvezdani časovi čovečanstva“. Doista, čovečanstvo je već imalo svoju revoluciju, pa bez obzira što to mnogi danas neće i ne mogu da osećaju i shvataju. Luč Oktobra osvetljava novo, socijalističko i komunističko uređenje sveta. Svi najvažniji simboli jednog džinovskog pokreta koji hoće i može i uspeva da postavi upetljivu granicu između, kako je to Marks isticao, ljudske predistorije i stvarne istorije — sasvim osnovano i sugestivno poseđaju na tu činjenicu.

Stevan K. VRACAR